

PRAKTIJKGERICHT KWALITATIEF ONDERZOEK

Een praktische handleiding

Boom

3e druk

HANS DOOREWAARD | AD KIL | ARNOUD VAN DE VEN

Praktijkgericht kwalitatief onderzoek

Praktijkgericht kwalitatief onderzoek

Een praktische handleiding

**Hans Doorewaard
Ad Kil
Arnoud van de Ven**

Derde druk

Boom

+ Online leeromgeving

Met onderstaande unieke activeringscode krijg je via www.boomstudent.nl toegang tot de online leeromgeving. Deze code is persoonsgebonden en gekoppeld aan de derde druk. Na activering van de code is de online leeromgeving twee jaar toegankelijk. De code kan tot zes maanden na het verschijnen van een volgende druk geactiveerd worden. De code is eenmalig te gebruiken.

Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag

Omslagontwerp: Haagsblauw

© Hans Doorewaard, Ad Kil, Arnoud van de Ven & Boom uitgevers Amsterdam, 2023

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978-90-2445-197-5

ISBN 978-90-2445-198-2 (e-book)

NUR 916

www.boomstudent.nl

www.boomhogeronderwijs.nl

Vooraf

Dit boek heeft tot doel studenten aan universiteiten en hbo-instellingen die praktijkgericht kwalitatief onderzoek doen, te helpen bij het opzetten en uitvoeren van dit type onderzoek. We gaan gedetailleerd in op allerlei onderdelen van praktijkgericht kwalitatief onderzoek. Wat is het precies? Hoe zet je het op? Hoe voer je het uit? Hoe analyseer je de gegevens? Hoe schrijf je het rapport?

We behandelen daarbij één type praktijkgericht kwalitatief onderzoek, namelijk het *deductieve kwalitatieve* onderzoek. Bij deductief kwalitatief onderzoek ga je niet zomaar informatie verzamelen over het onderwerp van je onderzoek. Eerst ga je in de literatuur kijken of er al eerder onderzoek is gedaan naar dit onderwerp. Daarbij bestudeer je de verschillende definities die in deze literatuur worden aangereikt en ga je na wat er bekend is over de oorzaken en de effecten van je onderwerp. Deze bestudering resulteert in een conceptueel model, een overzicht van de belangrijkste begrippen van je onderzoek en de relaties ertussen. Pas na de literatuurstudie ga je – systematisch – in de praktijk informatie verzamelen over je conceptuele model.

We hebben dit boek geschreven omdat er weinig goede en concrete instructies bestaan over hoe je praktijkgericht kwalitatief onderzoek moet opzetten en uitvoeren. Vaak zien we nog onderzoeksverslagen waarin niet duidelijk is wat de onderzoeker precies gaat onderzoeken, hoe het theoretisch kader in verband staat met het praktijkprobleem, hoe de onderzoeker precies aan de resultaten, conclusies en aanbevelingen komt, et cetera. Wat we missen, is een systematische, eenduidige en navolgbare methodische aanpak van dit type deductief onderzoek.

Een dergelijke aanpak bieden we in dit boek. Als je deze methode volgt, word je stap voor stap begeleid bij het soms ingewikkelde proces van het opzetten, uitvoeren en rapporteren van het onderzoek. We bieden deze methode aan in de vorm van een faseplan. Het voordeel hiervan is dat je steeds kunt zien in welke fase je zit en hoe deze fase op een logische wijze samenhangt met de vorige en opvolgende fasen uit het onderzoek. Daarmee vergroot je de kans op een bruikbaar, betrouwbaar en valide onderzoek, dat zowel voldoet aan de wetenschappelijke eisen die worden gesteld aan goed kwalitatief onderzoek, als aan de eisen uit de praktijk, waar men behoefte heeft aan bruikbare en verantwoorde resultaten en aanbevelingen.

Dit is geen boek met allerlei theorieën en visies over kwalitatief onderzoek. Het is een 'how-to-do'-boek, een handboek dat je helpt om de verschillende fasen van je onderzoek goed uit te voeren. Je kunt het boek beschouwen als een soort

checklist, om er zeker van te zijn dat je het onderzoek goed voorbereidt, uitvoert en er correct over rapporteert. Het is aan te bevelen om dit boek eerst globaal door te nemen, zodat je weet wat de rode draad van het betoog is (kijk zo dadelijk eerst eens naar het faseplan in de inleiding). Als je in je onderzoek bent aanbeland in een van de fasen die in dit boek worden beschreven, ga je preciezer kijken naar de informatie die over die fase gegeven wordt. Dan pas ga je de verschillende technieken concreet toepassen.

Het is overigens niet zo dat je per se alle suggesties en technieken die in dit boek worden aangereikt, allemaal in je eigen onderzoek moet gebruiken. Kies uit dit boek wat je nodig hebt! Hopelijk helpt het je om beter onderzoek te doen.

Hans Doorewaard
Ad Kil
Arnoud van de Ven

Nijmegen, januari 2023

Inhoud

Vooraf	5
Inleiding	11
Deel 1 Onderzoeksopzet	35
Fase 1 Onderzoekskader: oriënteren, afbakenen en bepalen type project	37
1.1 Oriënteren	37
1.2 Afbakenen	38
1.3 Het projecttype bepalen	40
1.4 Samenvatting in het onderzoekskader	42
Fase 2 Formuleren van de doelstelling van het onderzoek	45
2.1 Doelstelling a-gedeelte	45
2.2 Doelstelling b-gedeelte	46
Fase 3 Opstellen van het globale conceptuele model en het onderzoeksmodel; formuleren van de vraagstelling	49
3.1 Het globale conceptuele model maken	50
3.2 Het onderzoeksmodel maken	51
3.3 De vraagstelling formuleren	53
Deel 2 Conceptueel ontwerp	61
Fase 4 Bepalen van het definitieve conceptuele model en de verwachtingen	63
4.1 Dimensies: opsommen en afbakenen	63
4.2 De verwachtingen aanscherpen tot het niveau van dimensies	65
4.3 De gewenste situatie	66
Fase 5 Concretiseren van het conceptuele model	69
5.1 Topics formuleren	69
5.2 Van topics naar indicatoren	72
5.3 Het uitschrijven van de verwachtingen tot op het niveau van topics en indicatoren	74

Deel 3	Technisch ontwerp	85
Fase 6	Samenvattend analyseren, betrouwbaarheid en geldigheid bespreken	87
6.1	Wat is samenvattend analyseren?	87
6.2	Validiteit (geldigheid) en betrouwbaarheid van het onderzoek	95
Fase 7	Voorbereiden van het verzamelen van gegevens	101
7.1	Triangulatie van bronnen	101
7.2	Diepte-interview	105
7.3	Gegevensverzameling uit documenten	118
7.4	Gegevensverzameling observatie	121
7.5	Bijvangst documenten en observatie	123
Deel 4	Resultaten van het onderzoek	133
Fase 8	Ordenen en bewerken van gegevens	135
8.1	Ordenen en bewerken van de gegevens uit een interview	138
8.2	Ordenen en bewerken van de gegevens uit de bestudering van documenten en uit observatie	151
Fase 9	Beschrijven van de resultaten van het onderzoek	155
9.1	Maak een samenvattend verslag van de feitelijke situatie per topic en per bron	156
9.2	Maak een samenvattend verslag per topic, op basis van de verzamelde gegevens, met aandacht voor de relatie tussen de topics van de onafhankelijke en de afhankelijke variabele(n)	162
Deel 5	Analyse van de resultaten, conclusies en aanbevelingen	173
Fase 10	De analyse van de resultaten, conclusies en aanbevelingen	175
10.1	Topicanalyse	176
10.2	Invloedanalyse	181
10.3	Conclusies	183
10.4	Bijvangst	188
10.5	Aanbevelingen	189

Bonustekst: Extra uitleg werken met een conceptueel model	203
Tot slot: kwantitatief onderzoek, kwalitatief inductief en deductief onderzoek	243
Literatuur	257
Trefwoordenregister	261
Over de auteurs	264

Inleiding

Leerdoelen

Na het lezen van de inleiding:

1. weet je wat werken met een conceptueel model is;
  2. ken je de verschillende invalshoeken van deductief en inductief kwalitatief onderzoek;
  3. weet je op welke manier jouw onderzoek een bijdrage kan leveren aan het oplossen van praktijkvraagstukken;
  4. ben je bekend met de spelregels van wetenschappelijk rapporteren.
-

Vooraf

Veel studenten aan universiteiten en hbo-instellingen doen praktijkgericht kwalitatief onderzoek, maar vaak missen zij goede en concrete instructies bij het uitvoeren van dit onderzoek. Dit boek voorziet in deze lacune en richt zich daarbij op één bepaald type onderzoek dat vaak voorkomt bij afstudeerprojecten op de brede terreinen van managementwetenschappen, bedrijfskunde en economie, communicatiewetenschappen, toegepaste organisatiepsychologie, pedagogiek, et cetera. Dit veelvoorkomende type onderzoek is het deductieve, praktijkgerichte kwalitatieve onderzoek waarbij gebruikgemaakt wordt van een conceptueel model. Dit vereist enige uitleg. Wat bedoelen we met een conceptueel model? Wat is deductief onderzoek? Ook is niet altijd duidelijk wat het verschil is tussen praktijkgericht en theoriegericht onderzoek.

Werken met een conceptueel model

Beschrijving of verklaring?

Stel, je bent student aan een opleiding Bedrijfskunde, richting Personeel en Organisatie. In je laatste jaar ga je bij organisatie X een afstudeeropdracht uitvoeren. De opdrachtgever vraagt je om onderzoek te doen naar de *betrokkenheid* van werknemers bij deze organisatie. Keurig volgens de richtlijnen die je hebt meegekregen tijdens je studie stel je het kernbegrip van je onderzoek vast. Een kernbegrip is een begrip dat kernachtig aangeeft wat je gaat onderzoeken. In dit geval is het kernbegrip: 'Betrokkenheid' en formuleer je de centrale onderzoeksvraag. Deze luidt: 'Hoe betrokken zijn de medewerkers bij organisatie X?' Het antwoord op deze onderzoeksvraag is een *beschrijving* van de mate van betrokkenheid. Het gaat hier dus om een beschrijvende onderzoeksvraag en het kernbegrip is 'Betrokkenheid'.

In een tekening:

Betrokkenheid

Om het antwoord op de onderzoeksvraag te kunnen geven, moet je eerst vaststellen wat 'Betrokkenheid' eigenlijk is. Je kijkt in de boeken die je tijdens je studie hebt bestudeerd en ook in andere literatuur of er iets bekend is over dit onderwerp. Wat is 'Betrokkenheid' precies? Wordt er ergens een bruikbare definitie gegeven van 'Betrokkenheid'? Worden er misschien verschillende soorten betrokkenheid genoemd? Wanneer weet je of er meer of minder betrokkenheid is? Al snel vind je bruikbare theorieën en modellen (bijvoorbeeld het model van 'Organizational commitment' van Meyer & Allen, 1991) waarin verschillende dimensies van betrokkenheid worden onderscheiden.

Stel nu dat je op basis van een aantal modellen de betrokkenheid van de medewerkers in organisatie X gaat onderzoeken. En stel dat op grond van de resultaten van je onderzoek de conclusie getrokken mag worden dat de medewerkers niet erg betrokken lijken te zijn bij organisatie X: er is weinig enthousiasme, weinig eigen initiatief en een 'het-zal-mijn-tijd-wel-duren-houding! Je beschrijft in je rapport de resultaten van je onderzoek. De opdrachtgever leest dit rapport en zegt: 'Bedankt voor je rapport! Ik vermoedde al zoiets. Maar eigenlijk wilde ik vooral weten wat ik zou moeten doen om de betrokkenheid te vergroten!'

Dat is nu jammer. Je hebt een uitvoerig onderzoek gedaan, daarover een rapport geschreven en nu blijkt dat de opdrachtgever eigenlijk iets anders wil. Wat is hier nu precies aan de hand? Je hebt keurig gedaan wat de opdrachtgever in eerste instantie *expliciet* gevraagd heeft. Maar blijkbaar bedoelde de opdrachtgever *impliciet* iets anders. De opdrachtgever wilde vooral weten welke maatregelen hij of zij het beste zou kunnen nemen.

Om op deze impliciete vraag van de opdrachtgever antwoord te kunnen geven is een beschrijvend onderzoek niet voldoende. Om goede aanbevelingen te kunnen geven voor te nemen maatregelen moet je eerst inzicht hebben in de factoren die van invloed zijn op de betrokkenheid. Je moet dus een andere centrale onderzoeksvraag formuleren en beantwoorden dan de oorspronkelijke. Deze centrale onderzoeksvraag luidt: 'Welke factoren beïnvloeden de betrokkenheid van de medewerkers in organisatie X?' Het antwoord op deze onderzoeksvraag is een *verklaring* van de betrokkenheid. Het is dus een verklarende onderzoeksvraag en er zijn nu twee kernbegrippen: 'Beïnvloedende factoren' en 'Betrokkenheid'. In een tekening:

Volledig overzicht of diepgang?

Je kunt natuurlijk op de bonnefooi gaan kijken wat er zoal speelt bij de medewerkers in organisatie X. Op die manier kun je in kaart brengen wat hen dwarszit. Maar waarom zou je het wiel opnieuw uitvinden? Je bent niet de eerste die onderzoek doet naar factoren die van invloed zijn op betrokkenheid. Vaak is het daarom verstandig om eerst maar eens in de literatuur te duiken om na te gaan welke factoren zoal van invloed zijn op betrokkenheid. Dan zul je al snel zien dat er heel veel factoren genoemd worden. Persoonlijke factoren kunnen een rol spelen, zoals de situatie thuis, de familie en vriendenkring, de hobby's en andere bezigheden van de betreffende persoon en zijn of haar psychische en fysieke gesteldheid. Ook factoren die met de organisatie te maken hebben, zijn mogelijk van belang: de uit te voeren taken, de collega's, de stijl van leidinggeven, de sfeer in de organisatie, het soort dienstverband, lawaai, stof, temperatuur, tot en met de kleur van de stoelen in de kantine. En denk eens aan maatschappelijke factoren, zoals de economische situatie, politieke spanningen, dreiging van terrorisme, om nog maar niet te spreken over klimatologische invloeden (bijvoorbeeld de invloed van winterdepressies, waar veel mensen last van hebben).

Je kunt in het praktijkgerichte onderzoek op twee manieren omgaan met deze waslijst van mogelijke factoren. Er zijn onderzoekers die een *volledig overzicht* van belang vinden. Zij redeneren als volgt: 'Het maakt niet uit hoeveel factoren er zijn! Maak een lijstje van deze factoren en onderzoek ze allemaal. Je krijgt zo een compleet beeld van wat er zoal aan de hand is.' Deze aanpak levert weliswaar een compleet, maar vaak oppervlakkig overzicht op. Je kunt immers binnen de beperkte onderzoekstijd die een afstudeerproject biedt niet al deze onderdelen diepgaand bestuderen. Daarom kiezen onderzoekers vaak voor de tweede manier om met de waslijst van mogelijke factoren om te gaan, een aanpak waarin *diepgang* belangrijker wordt gevonden dan volledig overzicht. Deze onderzoekers streven ernaar om een keuze te maken uit deze lijst van mogelijke factoren. Een dergelijke keuze is rigoureuus! Je kiest ervoor om slechts enkele factoren of zelfs maar één factor in je onderzoek te betrekken. Daarom moet je de keuze natuurlijk goed verantwoorden en beargumenteren. Dat kan door de keuze te baseren op gesprekken met de opdrachtgevers, nadere bestudering van de literatuur en gesprekken met experts op dit gebied.

Terug naar ons voorbeeld over 'Betrokkenheid'. Je hebt de literatuur over betrokkenheid verkend en je hebt een overzicht gemaakt van alle mogelijke factoren die van invloed kunnen zijn op de betrokkenheid. Je merkt al heel snel dat in de literatuur opvallend vaak wordt gewezen op het effect van de stijl van leidinggeven op de betrokkenheid van de medewerkers (bijvoorbeeld Michaelis et al., 2010; Korek et al., 2010). Deze factor is mogelijk een belangrijke factor in je onderzoek bij organisatie X. In het eerstvolgende overleg met je opdrachtgever en met je begeleider komt aan de orde hoe het onderzoek verder zal gaan. De eerste vraag is: 'Gaan we voor een volledig overzicht of gaan we

voor diepgang?’ ‘Diepgang’, zo wordt besloten, want het is beter om diepgaand inzicht in enkele factoren te hebben dan oppervlakkige kennis over een groot aantal beïnvloedende factoren. Vervolgens wordt in het overleg besloten om jouw onderzoek naar de factoren die van invloed zijn op de betrokkenheid van de medewerkers in organisatie X te beperken tot het onderzoek naar de invloed van de ‘Stijl van leidinggeven’ op de ‘Betrokkenheid’.

De verklarende centrale onderzoeksvraag luidt in dat geval: ‘Wat is de invloed van de stijl van leidinggeven op de betrokkenheid van de medewerkers in organisatie X?’ Het antwoord op deze vraag geeft inzicht in de invloed van de stijl van leidinggeven op de betrokkenheid. Op basis hiervan kunnen aanbevelingen worden gedaan om via een verbetering van de stijl van leidinggeven de betrokkenheid te vergroten. De kernbegrippen zijn ‘Stijl van leidinggeven’ en ‘Betrokkenheid’. In een tekening:

Deze tekening geeft kort en krachtig het theoretische kader van het onderzoek weer. Niet alleen de twee kernbegrippen worden weergegeven, maar ook de redenering over de *relatie* tussen de kernbegrippen van het onderzoek. De pijl geeft aan dat het onderzoek gaat over de invloed van ‘Stijl van leidinggeven’ op ‘Betrokkenheid’ en niet andersom. Een dergelijke tekening noemen we een *conceptueel model*. Een conceptueel model is dus een model waarin de relaties tussen de kernbegrippen (concepten) van het onderzoek worden weergegeven.

Let op. Achterin dit boek hebben we de ‘bonus-tekst’ ‘Extra uitleg: werken met een conceptueel model’ opgenomen. In deze tekst gaan we uitvoerig in op het maken van een conceptueel model in het praktijkgericht kwalitatief onderzoek. We geven verschillende voorbeelden en een handig stappenplan voor het maken van een conceptueel model in je eigen onderzoek.

We denken dat wat hierboven is beschreven, vaak voorkomt bij afstudeerprojecten van studenten die een praktijkgericht onderzoek uitvoeren. Het kan zijn dat het er aanvankelijk op lijkt dat je een beschrijvend onderzoek gaat uitvoeren, omdat de opdrachtgever wil weten hoe een en ander ervoor staat. Maar wanneer je, samen met de opdrachtgever en je begeleider, dieper op het onderwerp ingaat, zal vaak blijken dat een verklarend onderzoek beter past. In een verklarend onderzoek ga je op zoek naar factoren die van invloed zijn op het probleem dat je wilt gaan onderzoeken. Je kunt dan kiezen voor ‘overzicht’ (voor de volledigheid alle relevante factoren in kaart brengen) of ‘diepgang’ (focussen op enkele meest belangrijke factoren). In dat laatste geval maak je een

verantwoorde keuze voor welke factoren jij wel en welke jij niet in het onderzoek betreft. Daarbij maak je gebruik van een conceptueel model.

In dit boek bieden wij handvatten om een dergelijk praktijkgericht kwalitatief onderzoek waarin gebruikgemaakt wordt van een conceptueel model, op een inzichtelijke manier op te zetten en uit te voeren.

Nu moet je genoeg weten om leerdoel 1 bereikt te hebben: je weet wat werken met een conceptueel model is.

Kwalitatief inductief onderzoek (zonder conceptueel model) en kwalitatief deductief onderzoek (met conceptueel model)

Zoals in het bovenstaande duidelijk is geworden, komt een conceptueel model niet uit de lucht vallen. Het conceptueel model wordt afgeleid (= *gededuceerd*) uit bestaande theoretische inzichten en daarom wordt onderzoek dat gebruikmaakt van een conceptueel model *deductief* onderzoek genoemd. Om goed uit te leggen wat deductief onderzoek is, gaan we dit type onderzoek vergelijken met zijn tegenhanger, *inductief* onderzoek.

Inductief onderzoek

Kwalitatief onderzoek waarin je niet van tevoren een conceptueel model maakt, wordt *inductief* kwalitatief onderzoek genoemd. Inductief wil zeggen: je start je onderzoek niet vanuit een theoretische analyse, maar vanuit de werkelijkheid, de empirie. Zonder veel theoretische voorstudie begin je de concrete werkelijkheid te bestuderen. Vervolgens probeer je, stap voor stap, bepaalde patronen te ontdekken in de werkelijkheid, om vervolgens deze patronen op te schrijven in de vorm van een theoretische redenering. Over inductief kwalitatief onderzoek en hoe je dat moet doen, is al veel geschreven (Baarda et al, 2009; Boeije & Bleijenbergh, 2019; Wester & Peters, 2004).

Het inductieve kwalitatieve onderzoek heeft zijn oorsprong in de Grounded Theory Approach (Glaser & Strauss, 1967; Strauss & Corbin, 1998; zie ook Boeije & Bleijenbergh, 2019) en is buitengewoon nuttig wanneer we nog niet zo veel weten over het onderwerp van onze studie. Laten we als voorbeeld nemen een onderzoek naar de vraag waarom de werksfeer in de ene organisatie positiever is dan in een andere organisatie. Het begrip ‘werksfeer’ is nogal vaag en lijkt bovendien afhankelijk te zijn van heel veel verschillende factoren. De inductief opererende onderzoeker gaat met een open vizier eerst maar eens rondkijken in een organisatie, op zoek naar eerste indrukken over ‘de werksfeer’.

Hoe is de inrichting van de lobby bij de entree van de organisatie? Zake-lijk? Modern? Vrolijk? Hoe lopen de mensen erbij? Hebben zij allemaal hun ‘werkpak’ aan of is het elke dag ‘casual Friday’? Zijn zij in zichzelf gekeerd en gericht op hun werk of zie je hen op de gang met elkaar praten, ook over het weer en het weekend?

Deze informatie geeft je een eerste indruk van het begrip ‘werksfeer’. Op basis van deze eerste indrukken ga je wat gericht materiaal verzamelen. Je besluit om nu een aantal mensen te interviewen, naar andere organisaties te kijken, et cetera. Uiteindelijk heb je voldoende informatie verzameld en ga je vervolgens het verzamelde materiaal wat meer systematisch analyseren, bijvoorbeeld met behulp van de coding-techniek (Boeije & Bleijenbergh, 2019; Strauss & Corbin, 1998). Dat is een langdurig en complex proces.

Langzaam maar zeker ontstaat daardoor een gedegen analyse van het begrip ‘de werksfeer’, waarin bijvoorbeeld termen als arbeidssatisfactie, betrokkenheid en bevlogenheid, kwaliteit van de arbeid, veranderbereidheid en leervermogen centraal staan. Zo’n analyse is het resultaat van het inductieve onderzoek.

Uit het bovenstaande blijkt dat de meeste tijd niet gaat zitten in de *voorbereiding* voordat je in het inductieve onderzoek de gegevens gaat verzamelen. Het leeuwendeel van het werk begint pas na het verzamelen van de gegevens! Je moet heel veel tijd en energie stoppen in het op correcte en navolgbare wijze bewerken en analyseren van de verzamelde gegevens (zie hiervoor Boeije & Bleijenbergh, 2019).

Deductief onderzoek

Meer en meer, en dan vooral in toegepaste wetenschappen zoals in de bedrijfs-wetenschappen, managementwetenschappen, beleidswetenschappen en communicatiewetenschappen, vinden we aanzetten voor *deductief* kwalitatief onderzoek waarin gebruikgemaakt wordt van een conceptueel model (zie bijvoorbeeld Miles & Huberman, 1994; Boyatzis, 1998; Bleijenbergh, 2015; Verhoeven, 2020). In tegenstelling tot het inductieve onderzoek is het deductieve onderzoek juist gebaseerd op een diepgaande theoretische voorstudie. Je gaat eerst bestaande theorieën op het betreffende terrein bestuderen. Deze studie maakt het mogelijk om een eerste versie van een conceptueel model te maken. Vervolgens geven de theorieën je inzicht in allerlei definities van de kernbegrippen van je onderzoek en helpen zij om verschillende dimensies en aspecten van elk kernbegrip te onderscheiden. Op grond van deze uitvoerige bestudering kun je je globale conceptuele model verder uitwerken en kun je beter bepalen wat je nu precies gaat onderzoeken.

Je kunt ook veronderstellingen of verwachtingen uit de theorie afleiden. Daarna bekijk je, via empirisch onderzoek, of deze veronderstellingen in de werkelijkheid ondersteund worden. Hoe je dit allemaal precies gaat doen, wordt in dit boek uitgebreid uitgelegd.¹

---

1 Dit type deductief kwalitatief onderzoek waarbij gebruikgemaakt wordt van een conceptueel model, wordt ook wel eens ‘small q’-onderzoek genoemd, om het te onderscheiden van ‘Big q’-onderzoek, waarmee het inductieve kwalitatieve onderzoek wordt aangeduid (zie o.a. Willig, 2008). q staat hierbij voor qualitative research.

Verskil tussen inductief en deductief kwalitatief onderzoek

Kwalitatief onderzoek *zonder* conceptueel model (inductief) zit dus anders in elkaar dan kwalitatief onderzoek *met* conceptueel model (deductief). In deductief onderzoek stop je juist heel veel tijd en energie in het van tevoren bestuderen van literatuur. Pas daarna kijk je naar empirie om na te gaan of je in de werkelijkheid de aan de theorie ontleende veronderstellingen herkent, of juist niet. Dit alles betekent dat de methoden en technieken van gegevensverzameling en -analyse van inductief onderzoek verschillen van de methoden en technieken van deductief onderzoek. Je kunt dus niet zomaar de methoden en technieken van inductief onderzoek toepassen op deductief onderzoek en evenmin andersom. Dat gaat niet werken.

Het deductieve kwalitatieve onderzoek lijkt wel veel op het kwantitatieve onderzoek, omdat je in beide gevallen een conceptueel model gebruikt. Maar in het kwantitatieve onderzoek worden alle verzamelde onderzoeksgegevens uitgedrukt in cijfers of getallen. Met behulp van statistische analyses worden vervolgens theoretische inzichten en veronderstellingen (hypothesen) ontwikkeld en getoetst. Dit type onderzoek wordt gebruikt om nauwkeurige, cijfermatige uitspraken te doen over het onderwerp van studie, zoals de mate van de tevredenheid van medewerkers, of de snelheid van de doorstroming van talenten. Een kwalitatief onderzoek kan inductief of deductief zijn, maar een kwantitatief onderzoek is altijd deductief. Immers, een kwantitatief onderzoek *zonder* een conceptueel model bestaat niet! Je moet van tevoren precies bepalen wat je wel en wat je niet gaat onderzoeken en de besluiten die je hierover neemt leiden altijd tot de vaststelling van een conceptueel model.

Wanneer kies je voor kwantitatief onderzoek en wanneer voor een deductief kwalitatief onderzoek?

Bij het ontwerpen van je onderzoek moet je al heel snel een belangrijke beslissing nemen: Wordt het onderzoek kwantitatief of wordt het kwalitatief? Je kunt immers meestal beide kanten op. Je kunt besluiten om voor het onderzoek kwantitatieve gegevens te verzamelen via een (web)survey en deze gegevens vervolgens te bewerken en te analyseren volgens de regels die gelden voor kwantitatief onderzoek. Je kunt er ook voor kiezen om de gegevens langs kwalitatieve weg te verkrijgen, via diepte-interviews, documentenanalyse en/of observatie, om deze gegevens daarna volgens de methode van kwalitatief onderzoek te analyseren.

Bij deze keuze spelen heel veel verschillende factoren een rol, maar misschien is de volgende overweging ook voor jouw project doorslaggevend.

Verdere diepgang...

Wanneer je geïnteresseerd bent in een verdere verkenning van de complexiteit van je onderzoeksonderwerp, waarin veel verschillende factoren met elkaar samenhangen, kies je voor kwalitatief onderzoek. Kwalitatief onderzoek stelt

je in staat om meer diepgaand inzicht te krijgen in ingewikkelde situaties. Het nadeel is echter dat de methoden van kwalitatief onderzoek je nooit in staat stellen om te toetsen of een bepaalde verwachting ‘bewezen’ is of niet. Je kunt wel zeggen: ‘Alles wijst erop dat...’ of ‘naar alle waarschijnlijkheid zit het zo-en-zo in elkaar’, maar je kunt nooit zeggen: ‘Hiermee is bewezen dat...’. Dat is helemaal geen tekortkoming, maar een correcte formulering, die past bij dit type onderzoek! Bewijs leveren is lang niet altijd nodig in praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek. Als alle betrokkenen besluiten dat dieper inzicht verkrijgen belangrijker is dan het wel of niet kunnen bewijzen van een hypothese, kies je voor kwalitatief onderzoek.

... of bewijzen

Maar het kan zijn dat het doel van je onderzoek is om over een klein, specifiek onderwerp precieze en nauwkeurige uitspraken te doen. Stel je voor dat de opdrachtgever zegt: ‘Ik weet dat er heel veel factoren zijn die van invloed zijn op de tevredenheid van de medewerkers in mijn organisatie. Maar ik wil me beperken tot drie factoren: leeftijd, vooropleiding en geslacht. Bovendien wil ik nu heel precies weten welke factoren meer en welke factoren minder invloed hebben op de tevredenheid.’ Zo’n opdracht kan alleen met behulp van kwantitatief onderzoek worden uitgevoerd, omdat dit type onderzoek in staat is om, tot op de komma nauwkeurig, een rangorde aan te geven van de beïnvloedende factoren. In kwantitatief onderzoek worden daarom vaak gegevens verzameld over een beperkte hoeveelheid onderwerpen, maar wel over een groot aantal onderzoekseenheden. In een verkiezingsonderzoek, bijvoorbeeld, verzamel je enkele gegevens (leeftijd, geslacht, woonplaats, vorig stemgedrag, huidig stemgedrag) van circa 3.000 personen. Deze opzet is voldoende om met stelligheid voorspellingen te doen over het stemgedrag van de Nederlandse bevolking. Deze zekerheid is gebaseerd op de afspraken die wetenschappers hebben gemaakt over wanneer we een resultaat ‘bewezen’ en ‘niet bewezen’ vinden. Als je dus met stelligheid iets wilt weten, móét je kwantitatief onderzoek doen. Het nadeel is dan wel dat je het onderzoek moet beperken tot enkele gegevens die je met elkaar in verband wilt brengen. Doe je dat niet, dan wordt het onderzoek al snel te ingewikkeld en zijn de resultaten niet valide.²

Vraag: is het mogelijk om kwantitatief en kwalitatief onderzoek te combineren?

Antwoord: Zeker is dat mogelijk en in de praktijk gebeurt dat ook regelmatig. Houd er in dat geval wel rekening mee dat je dan altijd te maken hebt met twee totaal verschillende onderzoeken, elk met hun eigen methoden en technieken van gegevensverzameling en -analyse. Voor een afstudeerproject is een gelijktijdig kwalitatief en kwantitatief onder-

---

2 Wil je meer weten over praktijkgericht kwantitatief onderzoek, lees dan Doorewaard & Tjemkes (2019).

zoek niet haalbaar, omdat de doorlooptijd te lang is en het onderzoek te complex. Vaak is een combinatie tussen een (kwantitatief of kwalitatief) vooronderzoek en een (kwalitatief of kwantitatief) hoofdonderzoek wel mogelijk.

Later, aan het slot van dit boek, zullen we de verschillen tussen inductief kwalitatief onderzoek, deductief kwalitatief onderzoek en kwantitatief onderzoek nog eens op een rijtje zetten.

Nu moet je genoeg weten om leerdoel 2 te bereiken: je kent de verschillende invalshoeken van deductief en inductief kwalitatief onderzoek.

Praktijkgericht onderzoek

Dit boek gaat over de methoden en technieken van deductief kwalitatief onderzoek, en wel van *praktijkgericht* onderzoek. Wat is het verschil tussen praktijkgericht en theoriegericht onderzoek? Het verschil is *niet* dat praktijkgericht onderzoek geen wetenschappelijk onderzoek is. In beide gevallen gaat het om wetenschappelijk onderzoek. Het verschil is *ook niet* dat theoriegericht onderzoek bestaat uit het lezen van wetenschappelijke boeken en dat je met praktijkgericht onderzoek empirische gegevens verzamelt in de praktijk. Zowel bij theoriegericht als bij praktijkgericht onderzoek bestudeer je wetenschappelijke literatuur en haal je gegevens uit de empirie. Het verschil tussen theoriegericht en praktijkgericht onderzoek zit enkel in de *aard* van de bijdrage die het onderzoek levert. Theoriegericht onderzoek is wetenschappelijk onderzoek dat een bijdrage levert aan het oplossen van een lacune in de theorie op een bepaald terrein. Praktijkgericht onderzoek is ook wetenschappelijk onderzoek, maar beoogt een bijdrage te leveren aan de oplossing van een probleem in de praktijk. Het praktijkgerichte onderzoek dat bijvoorbeeld studenten aan een hbo-instelling in het kader van hun afstudeeropdracht uitvoeren, is dus ook wetenschappelijk onderzoek. Niet voor niets heten de hbo-instellingen tegenwoordig 'Universities of Applied Sciences'. Dat wil zeggen dat het wetenschappelijk onderzoeksproject dat deel uitmaakt van het praktijkgerichte wetenschappelijk onderzoek aan een hbo moet voldoen aan dezelfde wetenschappelijke eisen die gesteld worden aan elk ander wetenschappelijk onderzoek.

Bij veel afstudeeropdrachten van hbo-opleidingen en van de 'kunde'-opleidingen aan onze universiteiten, zoals bedrijfskunde en bestuurskunde, gaat het om een *praktijkgericht* wetenschappelijk onderzoek. In bijna alle gevallen heeft de student daarbij te maken met een opdrachtgever. Dit kan een overheidsorganisatie zijn, een openbare instelling, een zorginstelling, een bedrijf of zelfs een individueel persoon. Al deze opdrachtgevers hebben hetzelfde doel: 'Er gaat iets niet goed bij ons!', of 'Ik zie kansen voor verbetering en ik wil dat er NU iets gedaan wordt!' Dat is een lofwaardig streven en zo iets vereist een adequate, projectmatige aanpak. Veel praktijkgerichte opleidingen hanteren dan ook in de begeleiding van het afstudeerproject van hun studenten

een projectmatige aanpak, die studenten begeleidt van de eerste oriëntatie tot aan de afronding van het project. In deze projectmatige aanpak wordt uiteraard veel aandacht geschonken aan de concrete adviezen en ondersteuning met betrekking tot de oplossing voor het praktijkprobleem (bijvoorbeeld het maken van een plan van aanpak voor de oplossing, het meehelpen bij het ontwikkelen en aanpassen van een softwarepakket). Deze concrete adviezen en ondersteuningsactiviteiten zijn gebaseerd op de conclusies van een in het kader van dit afstudeerproject uitgevoerd *wetenschappelijk onderzoek*.

Let op. In dit boek willen we een bijdrage leveren aan dit laatste onderdeel: het *wetenschappelijk onderzoeken* van een praktijkprobleem. Hoe je daadwerkelijk ondersteuning kunt bieden aan het oplossen van het praktijkprobleem, komt in dit boek niet aan de orde.

Samenvattend analyseren: deductieve thematische analyse

Praktijkgericht kwalitatief onderzoek doen is vaak lastiger dan je denkt. Dat komt vooral omdat je de informatie die je nodig hebt om betrouwbare en geldige conclusies te kunnen trekken uit verschillende bronnen moet halen. Je gaat interviews doen. Je loopt rond in een organisatie om te observeren en daar maak je aantekeningen van. Je bestudeert verschillende documenten, bekijkt foto's en video's. Je zoekt op het internet naar extra informatie.

Dat levert hopelijk bruikbare informatie op, maar het is wel veel en niet allemaal even belangrijk en van dezelfde orde. Het wordt een grote stapel onoverzichtelijk materiaal. Als je niet oppast, zie je door de bomen het bos niet meer. Daarom moet je al het materiaal op een *systematische manier* ordenen, bewerken en analyseren om de juiste conclusies te trekken waarop je je aanbevelingen baseert.

Systematisch werken staat centraal. Zoals alles in het onderzoek, moet ook het ordenen, bewerken en analyseren van het verzamelde materiaal helder, inzichtelijk en navolgbaar zijn. Een kritische lezer van jouw onderzoeksrapport moet precies kunnen nagaan wat je hebt gedaan om tot conclusies te komen.

In deel 4 van dit boek (fase 8 en 9) bieden we je een handzaam en direct toepasbaar stappenplan om te komen tot een systematische ordening, bewerking en analyse van de verzamelde gegevens. We noemen dit stappenplan 'Samenvattend analyseren'.

Samenvattend analyseren is een concrete toepassing van wat 'Thematische analyse' wordt genoemd (Verhoeven, 2020; Braun & Clarke, 2006, 2013). Thematische analyse is een methode om in een kwalitatief onderzoek de centrale thema's in het verzameld materiaal te ontdekken en te interpreteren.

Thematische analyse kent twee varianten, de inductieve en de deductieve variant. Bij de eerste variant – de inductieve thematische analyse – gaat het om het *vinden* van nieuwe patronen (thema's) in het ongeordende onderzoeksmateriaal.³ Bij de tweede variant – de deductieve thematische analyse – gaat het om het *herkennen* in het onderzoeksmateriaal van de onderzoeksthema's die je eerder op grond van de literatuurstudie hebt gekozen.

Samenvattend analyseren is een toepassing van de tweede variant, de deductieve thematische analyse. Je hebt immers al aan de hand van instructies in deel 2 van dit boek een conceptueel model ontwikkeld, met daarin de thema's die je wilt onderzoeken. Je wilt weten of en op welke manier deze thema's in de verzamelde praktijkgegevens herkenbaar zijn. Herken je in de praktijk wat je op grond van de theorie had verwacht aan te treffen, of juist niet?

In fase 6 van dit boek gaan we meer in op de theoretische achtergrond van samenvattend analyseren. In fase 8 en 9 presenteren we een concreet vijf-stappenplan om deze methode in je eigen onderzoek toe te passen.

Nu moet je genoeg weten om leerdoel 3 te bereiken: je weet op welke manier onderzoek een bijdrage kan leveren aan de oplossing van praktijkvraagstukken.

De online leeromgeving

We zullen in dit boek in gedetailleerde stappen aangeven wat je, als onderzoeker, moet doen bij het opzetten van dit type onderzoek, het vaststellen van de onderzoeksthema's, het verzamelen van de gegevens en het analyseren ervan. Bij veel van deze activiteiten kun je gebruikmaken van hulpmiddelen, zoals schema's, modellen, lijsten en tabellen. Deze hulpmiddelen worden in dit boek uitvoerig toegelicht en beschreven. Een overzicht van de beschreven hulpmiddelen vind je in de online leeromgeving die bij dit boek hoort. Je komt daar door in te loggen op www.boomstudent.nl en vervolgens de titel van het boek te selecteren. In deze online leeromgeving vind je ook andere voorbeelden van afstudeeropdrachten, opdrachten en suggesties. In het boek wordt regelmatig verwezen naar de informatie in de online leeromgeving. Je kunt deze verwijzingen in het boek makkelijk vinden door de website-icoontjes die in de marge bij de tekst geplaatst zijn.

Voorbeeldonderzoek: Dagmars onderzoek

We laten in dit boek de verschillende fasen zien met behulp van een voorbeeldonderzoek. Dit voorbeeldonderzoek betreft een afstudeerproject naar de invloed van de stijl van leidinggeven op de betrokkenheid van medewerkers. Het zou een afstudeerproject kunnen zijn van een universitaire opleiding op

---

3 Je vindt meer uitleg over de *inductieve* thematische analyse bij Verhoeven (2020) en bij Boeije & Bleijenbergh (2019).

het terrein van bedrijfskunde en management, maar evengoed van een hbo-opleiding op dit gebied. Voor het voorbeeld maakt dit niet uit. De student die in ons voorbeeld het onderzoek gaat opzetten en uitvoeren noemen we Dagmar. We geven nu een korte introductie van haar onderzoek. Later gaan we er uiteraard uitvoeriger op in.

Dagmars onderzoek

Dagmar voert een onderzoek uit in opdracht van bankkantoor X, een groot regionaal kantoor van een landelijke bank. Het onderwerp van haar studie is de invloed van de stijl van leidinggeven op de betrokkenheid van de medewerkers op de afdeling Zakelijk, waar circa negentig medewerkers werken. Het type onderzoek dat zij uitvoert, is een diagnostisch onderzoek en wel een zogeheten *gap analysis*. Dat wil zeggen dat ze onderzoek doet naar het verschil tussen de gewenste situatie en de feitelijke situatie. Haar centrale onderzoeksvraag luidt dan ook: 'Wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen de gewenste en de feitelijke situatie over de invloed van de stijl van leidinggeven op de betrokkenheid van de medewerkers van de afdeling 'Zakelijk' van bankkantoor X?' De gewenste situatie ontleent ze deels aan theorieën op het betreffende terrein en deels aan de beleidsuitgangspunten van de landelijke bank. De feitelijke situatie stelt ze vast in het empirische onderzoek dat ze op bankkantoor X gaat uitvoeren.

Het voorbeeld hebben we in dit boek expres eenvoudig gehouden om de verschillende stappen bij het opzetten, uitvoeren en rapporteren van het praktijkgerichte kwalitatieve deductieve onderzoek nog duidelijker te maken. We laten tot in detail zien welke besluiten Dagmar in elke fase van het onderzoek neemt en welke activiteiten ze daarbij ontwikkelt.

Meer voorbeelden

In de online leeromgeving staat een tweede voorbeeld van een praktijkgericht kwalitatief onderzoek, uitgewerkt volgens de aanpak die we in dit boek presenteren. Het gaat om een onderzoek van Gioia, student 'Sportkunde' aan een Hogeschool. Dat onderzoek gaat over de invloed van de capaciteiten van de trainers en van de interesses van de doelgroep op het besluit om al dan niet het lidmaatschap te beëindigen bij een atletiekvereniging.

Werken in Excel

Bij het opzetten en uitwerken van deductief kwalitatief onderzoek moet je heel veel gegevens en informatie verzamelen, ordenen en bewerken. In kwalitatief onderzoek zijn dat voornamelijk teksten uit interviews of documenten. Een digitaal spreadsheetprogramma kan je daarbij helpen.

Vrijwel iedereen denkt bij een spreadsheet aan rekenen, maar er kan ook goed met teksten in gewerkt worden! Een spreadsheetprogramma is in essentie een

set van werkbladen, met rijen en kolommen. Er zijn verschillende spreadsheet-programma's. Vaak gebruikte programma's zijn: Excel (Windows), Google Spreadsheets (platform-onafhankelijk) of Apple Numbers (MAC).

Voor de – relatief eenvoudige – taken die we in het boek bespreken, maakt het niet uit welk spreadsheetprogramma gebruikt wordt, want ze lijken allemaal op elkaar. De voorbeelden in dit boek zijn gemaakt in Excel. Op het internet is volop informatie te vinden over het inrichten en gebruik van spreadsheets, zeker ook van Excel.

In een werkblad is elke kruising tussen een rij en een kolom een zogenoemde cel. In een cel kun je iets zetten, bijvoorbeeld een tekst, een formule, een link, een kleur of een beeld (icoon, foto).

In een spreadsheet kun je van allerlei andere zaken een matrix maken. We laten je nu een voorbeeld zien uit het onderzoek van Dagmar. Het conceptuele model van Dagmar⁴ ziet er in Excel als volgt uit.

A	B	C	D
Variabele	Kernbegrip	Dimensie	Topic
Onafhankelijk	Stijl van leidinggeven	Charismatisch leiderschap	Waardering
			Vertrouwen
		Inspirerend leiderschap	Enthousiasme
			Visie
		Leiderschap met individuele aandacht	Aandacht voor de persoon
			Talentontwikkeling
Afhankelijk	Betrokkenheid	Affectieve betrokkenheid	Gevoelsmatige betrokkenheid

Schema 1 Het conceptuele model van Dagmar

We zien in schema 1 van links naar rechts de opbouw van variabele > kernbegrip > dimensie > topic. Over de topics gaan we in het onderzoek informatie verzamelen, bijvoorbeeld via interviews. Stel dat Dagmar interviews houdt met tien medewerkers, M1 tot en met M10.

Laten we als voorbeeld alleen kijken naar de resultaten van het interview met M1, en dan alleen naar de informatie uit dit interview over het topic Waardering. Drie keer is tijdens het interview het onderwerp Waardering aan de orde gekomen (zie schema 2). Meer hierover in fase 8.

4 In deel 2 van dit boek leer je hoe je een uitgewerkt conceptueel model kunt maken, bestaande uit variabelen, kernbegrippen, dimensies en topics.

A	B	C	D	E
Variable	Kernbegrip	Dimensies	Topic	M1
Onafhankelijk	Stijl van leidinggeven	Charismatisch leiderschap	Waardering fragment 1	(D) 'U zei zojuist: "Mijn baas heeft vooral oog voor wat er gedaan wordt, niet wie het doet." Wat bedoelt u daarmee? (M1) 'Precies wat ik zeg. Mijn baas vindt het erg belangrijk dat er geen zaken blijven liggen. Dat alle procedures goed gevolgd zijn. Daar let hij op. En minder op de mensen. Hij is wat dat betreft een slechte baas voor zijn mensen. Als er iemand eens een keer ziek is, dan hoort hij alleen dat er iemand minder is om de klussen te doen. Daar gaat dan zijn aandacht naar uit. En als het gaat over organisatorische zaken is hij ook zo.' (D) 'Kunt u daar een voorbeeld van geven?' (M1): '...Kijk, bijvoorbeeld een paar maanden geleden, toen die reorganisatie moest gaan beginnen. Er was een centrale bijeenkomst, de kick-off zoals dat heet. Iedereen moest aanwezig zijn. Alle plannen werden uitgelegd. En dan horen we ineens dat de helft van onze afdeling moet gaan samenwerken met de collega's van een ander filiaal. We wisten van niks! Dus ik kijk om me heen hoe onze chef hierop reageert ... En wat denk je?' (D) 'Ik weet het niet, zeg het maar!' (M1) 'Ik kijk om me heen en voor me en achter me. Niemand. Ik zie hem nergens zitten! Kun je je voorstellen? ... Zo'n belangrijke bijeenkomst, juist voor onze groep en juist dan is hij afwezig. Daar heb ik dan geen respect voor, hoor.'
			Waardering fragment 2	(M1) '...en dan zou ik zeggen, kom er dan recht voor z'n raap voor uit!' (D) 'Kunt u dat toelichten?' (M1) 'Ja, natuurlijk. Kijk, we weten allemaal dat er dingen moeten veranderen. Dat heeft deze crisis ons wel geleerd. "The sky is the limit" ... dat spreekje gaat niet meer op. Dus, maatregelen moeten worden genomen. En dat is dan niet eenvoudig, want dat hakt erin, vooral bij ons, het personeel. En dan zou ik zeggen. OK, je bent de baas, dus je hebt hierover een mening en bespreekt dat in het MT. En dan wordt er een besluit genomen. Daar sta je dan achter als leidinggevende. Al zijn dat ingrijpende maatregelen. En dan is het jouw taak om dat helder uit te leggen aan het personeel, hoe moeilijk dat ook is. Maar wat ik zie gebeuren is dat hij het tijdens het werkoverleg voortdurend heeft over "hun" beslissingen, die van het MT dus, en dat hij zich daar "ook maar aan te houden heeft", zoals hij zegt. Alsof hij er niets aan kan doen. Dat is een beetje hypocriet, vind je niet? Zeg het dan recht voor z'n raap: "Wij hebben in het MT dit en dit besloten." Als hij zo iets zou zeggen, OK, daar heb ik dan wel respect voor. Dan staat hij voor zijn beslissing. Maar nu, zich een beetje verschuilen achter "wat zij besloten hebben". Nee, dat niet.' (D): 'Wat denkt u ... is dat teleurstellende gevoel over de baas breed gedragen?' (M1): 'Ik kan natuurlijk alleen voor mezelf spreken, maar als ik hoor wat er allemaal in de kantine wordt gezegd, of als we alleen op kantoor zijn, dan zou ik zeggen: ja, ik ben zeker niet de enige die er zo over denkt.'

A	B	C	D	E
Variable	Kernbegrip	Dimensies	Topic	M1
			Waardering fragment 3	(D) 'U noemt in dit gesprek een paar keer uw vroegere leidinggevende. Daar kon u goed mee opschieten, begrijp ik. Helpt dat om met plezier naar het werk te gaan?' (M1) 'Hoe bedoel je?' (D) 'Nou, u vergelijkt haar een paar keer met uw huidige leidinggevende en dan praat u positief over haar. Ik kan me voorstellen dat dat positief is voor de sfeer op het werk...' (M1) 'Ja, wat moet ik zeggen. Klopt, eh, ... ik kon goed met haar opschieten. Het was een goede baas, eerlijk en helder ... Dat, eh, waardeerde ik zeker. Maar of dat nu zo bepalend was voor de sfeer op het werk. Dat weet ik niet. Natuurlijk, als het andersom was geweest, als de verhouding minder goed was geweest, dan zou de sfeer waarschijnlijk slechter zijn. Maar het was prima, weet je, de sfeer en zo ...', zeker in het begin. Daar denk je dan niet zo precies over na... Later misschien, maar dat is nu niet aan de orde.'

Schema 2 Resultaten interview met M1, topic Waardering

We zien in schema 2 dat in de kolommen A t/m D een onderdeel van het theoretische conceptuele model staat. Kolom E (en volgende kolommen) gaan over de uitvoering van het onderzoek. We kunnen daar de antwoorden uit de interviews in kwijt. In het voorbeeld staan de fragmenten uit het interview met een medewerker (M1).

Zo blijft de koppeling tussen theorie en empirie in één oogopslag zichtbaar! Als de informatie per cel is ingevoerd, zijn de verzamelde gegevens dus ook geordend en al deels bewerkt. De gevulde matrix kan nu geanalyseerd worden, door per vraag aan te geven wat de verschillen, overeenkomsten en unieke uitspraken zijn. Meer hierover in deel 4, fase 8 en 9 van dit boek

Praktijkgericht kwalitatief deductief onderzoek: globale fasering

Praktijkgericht kwalitatief deductief onderzoek komt vaak voor. Toch zijn er nog geen boeken geschreven waarin heel precies wordt uitgelegd hoe je dit type onderzoek moet doen. Daarom hebben wij dit boek geschreven. Wij bieden in dit boek een systematische aanpak voor het verzamelen en analyseren van de gegevens van praktijkgericht kwalitatief deductief onderzoek. Deze systematische aanpak voldoet zowel aan de wetenschappelijke eisen die worden gesteld aan onderzoek als aan de verlangens van de opdrachtgever van het praktijkgerichte onderzoek.

Onderzoek doen is een iteratief proces!

We presenteren onze aanpak in de vorm van tien fasen die de onderzoeker doorloopt. Let daarbij op. Omdat we over genummerde fasen praten, lijkt het erop dat het hele proces van onderzoek doen strikt lineair is: na afsluiting van fase 2 gaat de onderzoeker over op fase 3 en verandert nooit meer iets aan de voorafgaande fasen. Dat is niet zo, want onderzoek doen is een *iteratief proces*. Iteratief betekent dat het altijd zo kan zijn dat je in een latere fase iets besluit waardoor je onderdelen die je in de voorafgaande fasen hebt behandeld, moet gaan aanpassen. Dat geldt voor fase 1 tot en met 7. Dit zijn de fasen die je doorloopt voordat je daadwerkelijk aan de uitvoering van het onderzoek gaat beginnen. Maar het geldt ook voor fase 8 tot en met 10, omdat het analyseren van gegevens niet alleen het uitvoeren van een aantal stappen is, maar je ook steeds je resultaten moet vergelijken met hetgeen in de vorige stap is gebeurd. Lees meer over iteratief onderzoek doen in Verschuren & Doorewaard (2021).

Veel wo- en hbo-studenten in de toegepaste wetenschappen doen in het kader van hun afstuderen een praktijkgericht kwalitatief onderzoek, waarbij zij gebruikmaken van een theoretisch kader. Dit type onderzoek heet een deductief onderzoek. Daarvoor is een systematische, eenduidige en navolgbare methodische aanpak essentieel. **Praktijkgericht kwalitatief onderzoek** biedt deze aanpak.

Praktijkgericht kwalitatief onderzoek is een praktische handleiding die studenten ondersteunt bij hun onderzoek en docenten bij de begeleiding ervan. Alle belangrijke onderdelen van het onderzoek komen aan bod:

- Hoe zet je het op?
- Hoe voer je het uit?
- Hoe analyseer je de gegevens?
- Hoe schrijf je het rapport?

Deze derde druk is geactualiseerd en biedt meer informatie over de onderzoeksmethodieken:

- het werken met een conceptueel model in het kwalitatieve onderzoek;
- samenvattend analyseren met behulp van het vijfstappenplan 'Resultaten van het onderzoek'.

Op de bijbehorende online leeromgeving staan voor studenten en docenten het online boek, extra cases, voorbeelden en hulpmiddelen bij het opzetten en uitvoeren van het onderzoek.

Hans Doorewaard (1948) is emeritus hoogleraar Bedrijfskunde, in het bijzonder organisatieontwikkeling aan de Faculteit der Managementwetenschappen van de Radboud Universiteit. Hij is mede-auteur van *Het ontwerpen van een onderzoek* en *Praktijkgericht kwantitatief onderzoek* van Boom uitgevers.

Ad Kil (1947) is emeritus hoogleraar Didactiek van Research voor Professionals aan de Nyenrode Business Universiteit. Tevens is hij Professor of Business Research Didactics, Kingston University London en Professor of Applied Sciences, Wittenborg University of Applied Sciences.

Arnoud van de Ven (1967) is hoofddocent aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN). Hij is teamleider van de sectie Sporteconomie & Strategisch sportmanagement bij het Instituut HAN Sport & Bewegingstudies.

www.boomstudent.nl
www.boomhogeronderwijs.nl

